

СПОВІЛЬНЕННЯ ЛІБЕРАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ЛАТВІЇ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТА ЦІННІСНИЙ ВИМІРИ

Досліджуються причини сповільнення ліберально-демократичних трансформацій та погіршення якості демократії після 2004 року. Головною проблемою в частині якості ліберальної демократії в Литві визначено переформатування цінностей населення відповідно до західного ліберально-демократичного стандарту. Зроблено висновок, що останніми роками в Латвії відбувається ерозія демократії, стагнація ліберально-демократичних реформ.

Ключові слова: ліберальна демократія, якість демократії, дефекти демократії.

Kokoriev Oleksii. Slowing down of liberal-democratic transformations in Latvia: institutional and value dimensions

The reasons for the slowdown of liberal-democratic transformations and the deterioration of the quality of democracy after 2004 are investigated. The main problem in terms of the quality of liberal democracy in Lithuania is the reformatting of the values of the population in accordance with the Western liberal-democratic standard. It is concluded that in recent years in Latvia there has been an erosion of democracy, stagnation of liberal-democratic reforms.

Key words: liberal democracy, quality of democracy, defects of democracy.

Попри те, що Латвія є повноправним членом ЄС, ліберальна демократія в цій країні не є стійкою, а її цінності контрверсійні для багатьох громадян. За оцінками шведської дослідницької інституції V-Dem Institute, Латвія належить до групи саме ліберальних, а не електоральних демократій, однак для країни характерне наростання дефектів демократії [1]. Британська аналітична компанія Economist Intelligence Unit, яка визначає рейтинг демократичності держав, не віднесла Латвію (як і інші країни Балтії) до країн зі стабільною демократією з огляду на

недоліки у площині політичної культури, політичної участі. За результатами 2019 року Латвія посіла 38-е місце у світі [2], що відповідне оцінці «недосконалої демократії» (flawed democracy).

Від початку фундаментальних перетворень 1990-х років у Латвії регулярно робляться заміри якості демократії. Дослідження особливо активізувалися після набуття Латвією членства в ЄС. Моніторинг якості демократії найперше проводить Інститут соціальних і політичних досліджень Латвійського університету. Двома найбільшими його науковими розвідками були: «Наскільки демократичною є Латвія? Моніторинг демократії 2005–2007 років» [3] і продовження першого проекту – «Наскільки демократичною є Латвія? Демократичний аудит 2005–2014 років» [4].

Безумовно, виконання Латвією Копенгагенських критеріїв як країною-кандидатом на вступ до ЄС та членство від 2004 року в цій організації значно зменшило вплив негативних зовнішніх чинників на внутрішньополітичні процеси, сприяло демократизації латвійського суспільства. Тобто, євроінтеграція слугувала дієвим інструментом ліберальної демократизації. Очікувалося, що європейський вектор розвитку стримає популістські, праворадикальні та інші деструктивні процеси в Латвії. Однак після приєднання до ЄС ліберально-демократичні трансформації сповільнилися й увиразнилися симптоми демократичної «втоми». Цю думку підтримує та розвиває, зокрема, латвійський політолог Ю. Розенвальдс [5]. Втім, це не виняткова особливість Латвії: для більшості європейських «молодих» демократій перспектива вступу до ЄС виступала рушійною силою демократизації, але після набуття статусу держави-учасниці ЄС мотивація форсувати демократичні перетворення знизилась. Відзначимо, що Копенгагенські критерії стосувалися процедурних та інституційних аспектів демократії, але перед Латвією (як і іншими акторами «великого розширення» ЄС) залишилося стояти завдання значно складніше та довготривале за часом виконання – переформатування цінностей населення відповідно до західного ліберально-демократичного стандарту.

Для оцінки якості демократії в Латвії звернемося до Індексу трансформації Бертельсманна (ІТБ), позаяк його результати увиразнюють успішність певної країни в ліберальній демократизації. ІТБ Латвії 2020 року становить 8,8 балів (з 10 можливих).

За роки вимірювання ІТБ помітне його зростання в Латвії: якщо у 2006 році індекс становив 8,2 бала, то у 2018 – 8,68. Відзначимо, у 2020 році субіндекс демократизації (8,90) перевищив субіндекс розвитку економіки (8,61). Протилежна ситуація, коли субіндекс розвитку економіки переважає субіндекс демократії, характерна неоавторитарним посткомуністичним державам, які мають потужні запаси нафтогазових чи інших природних ресурсів (Росія, Азербайджан, Казахстан та ін.). Відтак у частині демократизації Латвія за оцінками Фонду Бертельсманна відповідає оцінці консолідованої демократії*.

Якщо порівнювати успішність посткомуністичної трансформації Латвії з іншими країнами посткомуністичного простору, то Латвія – одна з небагатьох країн, які від 2006 року (початок замірів ІТБ) істотно (понад 0,25 бала) покращили свої позиції в рейтингу. Водночас відзначимо, що вирішення Латвією фундаментальних задач (як-от, вступ до ЄС, «розлучення з Москвою» [6]) разом із наростанням загальноєвропейських проблем на тлі глобальної економічної кризи (від 2008 р.), загальноєвропейського росту євроскептицизму та популізму, початку міграційної кризи (у 2015 р.) і под., сповільнило ліберально-демократичний поступ. Очевидно, що останніми роками в Латвії відбувається повільна та поступова ерозія демократії, стагнація ліберально-демократичних перетворень.

Проблеми стійкості ліберальної демократії в Латвії очевидні з огляду на результати останніх парламентських виборів (06.10.2018 р.), які засвідчили ріст недовіри до традиційних партій і політиків. До латвійського Сейму пройшли нещодавно утворені (2016–2017 рр.) політичні партії, які побудували виборчу кампанію на класичних для новітніх популістів темах антикорупції, потреби оновлення політичного класу та ін. Це відбиває загальноєвропейську тенденцію останніх років щодо росту популярності праворадикальних, популістських партій в умовах економічного спаду, міграційної кризи, резонансних корупційних викриттів тощо. Але попри чутливість латвійців до корупції, в суспільстві наразі не сформувалося стійке розуміння її загроз.

* Показник вище 8,5 засвідчує, що країна має значні успіхи ліберально-демократичної трансформації.

Це проявилось, найперше, в ще значній підтримці (19,8 % голосів) політичної партії «Згода» (Saskaņa; інколи цю назву перекладають як «Гармонія»), хоча підтримка цієї партії знизилась у порівнянні з попередніми виборами (2011 рік – 28,4 %, 2014 – 23 %). Саме з партією «Згода» пов'язані чисельні корупційні справи, фігурантом яких виступає мерія Риги.

На останніх парламентських виборах у Латвії (2018 р.) значну електоральну підтримку отримали саме антисистемні популістські політичні сили, які вперше заявили про себе як суб'єкти пасивного виборчого права. Ці вибори реструктуризували політичний ландшафт Латвії. Фактично відбувся перехід до більш консервативного, націоналістичного порядку денного. Мова про таких політичних акторів:

1) партія «Кому належить держава?» (Kam pieder valsts, KPV LV) набрала 14,25 % голосів. Партія зарекомендувала себе схильною до маніпуляцій питаннями, до яких чутливі латвійці: дешеві ліки, створення сприятливих умов для збільшення кількості населення до 2,5 млн осіб (нині – бл. 1,9 млн осіб), збільшення фінансування медицини тощо. Лідер партії «Кому належить держава?» А. Каймініш, якого називають «латвійським Трампом», вирізняється радикалізмом. Згадана партія та її очільник не мають ідеологічного маркування, а виключно позиціюють себе «з народом» на протигагу еліті, а головним завданням партії визначено «очищення» латвійської політичної системи;

2) партія «Нова консервативна партія» (Jaunā konservatīvā partija, JKP) набрала 13,58 % голосів в ході своєї першої виборчої кампанії. Програма цієї консервативно-націоналістичної політичної сили засвідчує підтримку електоральної, однак не ліберальної демократії. Зокрема, нові консерватори підтримують запровадження єдиної шкільної системи державною мовою (тобто, і для шкіл національних меншин), розглядають шлюб виключно як союз чоловіка та жінки, вважають неприйнятним впровадження інституту цивільного партнерства (за прикладом Естонії), зокрема й для одностатевих пар і под.;

3) альянс «Розвиток/За!» (Attīstībai/Par!) набрав понад 12 % голосів виборців. Альянс підтримує ідею прийняття закону про спільне проживання, є активним прихильником об'єднаної Європи та інших ліберально-демократичних меседжів. «Розви-

ток/За!» виступає за автоматичне надання громадянства Латвії усім неповнолітнім дітям негромадян, чим відрізняється від популістів праворадикального спрямування. Однак політична програма* альянсу ґрунтується на популістських гаслах: потроєння фінансування науки, подвоєння упродовж десяти років пенсій, підвищення мінімальної заробітної плати до 500 євро на місяць і т. д.

Виникає питання: чому латвійці підтримали популістів? Очевидно, що для латвійського електорату напередодні виборів 2018 року була характерна висока недовіра традиційним партіям та інститутам держави. Найбільше на такі настрої вплинули корупційні викриття, зокрема пов'язані із банком ABLV (відмивання коштів клієнтів переважно з пострадянських країн). Росту популярності саме популістів, припускаємо, сприяло те, що злочинна банківська діяльність була викрита не компетентними латвійськими державними установами, а фінансовим відомством іншої держави (США) [7]. Це зумовило критичну оцінку ефективності діяльності апарату латвійської держави, а відтак – рівня довіри населення до влади. На тлі антикорупційного скандалу назріла потреба в нових політичних силах, які озвучили соціально очікувані гасла критики влади та потреби ефективної антикорупції.

Висока чутливість латвійців до популізму доводить нестійкість у їх політико-правовій культурі саме ліберально-демократичних цінностей, готовності та бажання контролювати інститути держави силами громадянського суспільства. Серед проблем, які становлять значну загрозу подальшій демократизації Латвії, на наше переконання, більшість лежить саме у площині політико-правових цінностей, політичної культури в цілому. Основними з них уважаємо наступні:

– відчуття в більшості латвійців політичного безсилля, їх низька довіра до політиків, що призводить до контрпродуктивного відчуження від політики, а відтак знижує перспективу зміцнення демократичної політичної культури та укорінення ліберально-демократичних цінностей;

* Див.: <https://attistibaipar.lv/programma>

— зниження виборчої активності, явки на вибори, що ставить питання легітимності влади, рівня довіри населення виборним органам. Наприклад, у 2010 році на виборах Сейму проголосували 63,12 % виборців, 2011 – 59,45 %, 2014 – 58,85 %, 2018 – 54,6 %;

— помітне наростання відчуження суспільства від владної еліти. Не в останню чергу причиною цього є наростання соціальної нерівності, відсутність стратегічного підходу латвійської влади до соціальних питань;

— станом на початок 2020 року 10,7 % населення Латвії (220,5 тис. осіб) мають статус негромадян. Однак, позитивом є розв'язання питання автоматичного надання громадянства Латвії дітям, народженим від батьків-негромадян (з 01.01.2020 р.). Також кількість негромадян в структурі населення Латвії поступово зменшується, наприклад, на початок 2014 року налічувалося 13 % негромадян.

Попри ліберально-демократичний вектор розвитку Латвії, на її політику продовжує здійснюватися деструктивний олігархічний вплив. Довготривало країною фактично керували представники олігархії: А. Лембергс (ексмер Вентспіла), А. Шлесерс (обіймав високі урядові посади), А. Шкеле (двічі обіймав посаду прем'єр-міністра). Попри те, що А. Шлесерс та А. Шкеле останніми роками витіснені з латвійської політики, певний вплив А. Лембергса зберігається досі, хоча щодо нього ведуться слідчі дії. Також існують припущення про підтримку А. Шлесерсом партії «Кому належить держава?» та його вплив на видання «Dienas Bizness». Отже, хоч олігархічне «захоплення держави» нині не характерне Латвії, деструктивний вплив олігархів на політику держави у латентній формі зберігається. Деякі політики, близькі до згаданих олігархів, нині мають владні повноваження. Відтак виправдано ставити питання про те, чи достатніми є зусилля латвійців, щоб остаточно витіснити олігархів і злочинні економічні групи з політики Латвії.

Попри наявну в латвійському суспільстві ціннісну сегментацію, нині соціологи (зокрема, компанія Kantar Latvia) головною цінністю для населення називають згуртованість, а ще кілька років тому такими цінностями були, найперше, стабільність і безпека [8]. Згуртованість у латвійців міцно пов'язана саме з

традиційними сімейними цінностями, а значить – консерватизмом, що може становити проблему для інтеграції в латвійський соціум ліберально-демократичних цінностей. Водночас на думку латвійських соціологів Р. Рунгле та С. Сенікане [9], пріоритетною для латвійського суспільства все ще залишається цінність безпеки, а консервативні цінності загалом залишаються домінуючими.

Нині ціннісні розлами проходять не лише по лінії «громадяни – негромадяни», а найперше за віковими групами. Цінності виживання зберігають значущість, однак передусім у віковій групі, старшій 45 років. Натомість для молоді зростає значення цінностей самовираження, які є основою ліберально-демократичного поступу будь-якої країни.

Аргументом на користь тези про низьку якість латвійської демократії слугує низький рівень довіри латвійців до влади та інших значущих інститутів демократії. За результатами опитування Євробарометра, проведеного наприкінці 2019 року [10]:

- в Латвії вкрай низька довіра до уряду та парламенту. Уряду довіряють лише 28 % латвійців (для порівняння: у Литві – 32 %, в Естонії – 43 %). Ще нижчим є рівень довіри законодавчому органу: лише 19 % опитаних у Латвії довіряють йому (для порівняння: у Литві – 13 %, в Естонії – 40 %);

- національній системі правосуддя в Латвії довіряють лише 37 % латвійців;

- лише 6 % латвійців довіряють політичним партіям. Якщо у Литві результати є дуже схожими з латвійськими, то в Естонії – незначні, але наявні відмінності в кращу сторону (13 % опитаних довіряють);

- рейтинг довіри національним друкованим медіа Латвії становить 48 %. У випадку з телебаченням, яке традиційно має найсильніший вплив на громадян, рівень довіри вищий – 63 %. Інтернет-медіа мають низьку довіру латвійців – 34 %. Лише 22 % латвійців довіряють інформації, поширеній у соціальних мережах.

Рейтинг Латвії в Індексі свободи преси (Press Freedom Index) за час його визначення (від 2013 року) незмінно зростає: у 2020 році країна зайняла 22-е місце у світі (для порівняння: Естонія – 14-е, Литва – 28-е місця). Однак, на нашу думку,

серйозною перешкодою стійкості демократії в Латвії є недофінансування державних медіа. Ще у 2008 році латвійський уряд, реагуючи жорсткою економією на початок глобальної фінансової кризи, скоротив на 25 % фінансування державних мовників та відтоді не збільшив їх підтримку. Багато журналістів втратили робочі місця, чимало програм закриті. Це заактуалізувало питання про якість і своєчасність контенту в латвійських медіа. Закриття з 01.01.2020 р. найстарішого комерційного телеканалу Латвії *Latvijas Neatkarīgā Televīzija (LNT)*, ймовірно, ще більше послабить плюралізм у медіасередовищі Латвії та ускладнить подальше запобігання та протидію фальшивим новинам і дезінформації. Небезпечність ситуації для якості латвійської демократії полягає в тому, що Латвія перебуває в групі держав, на які спрямовані іноземні (найперше, російські) токсичні дезінформаційні пропагандистські кампанії [11]. Також відзначимо, що нагляд за латвійськими медіа є сильно політизований. Національна рада з питань електронних ЗМІ (NEPLP), яка здійснює нагляд за медіа усіх видів, обирається Сеймом та складається з представників політичних партій. Відтак цей орган працює в високо політизованому кліматі.

У період виборчих кампаній керівництво особливо державних медіа відчуває політичний тиск як влади, так і опозиції. Однак, варто відзначити, що латвійські журналісти, особливо громадського радіо, виробляють максимально незалежний контент і намагаються бути об'єктивним контролером влади.

Проблему для стійкості демократії в Латвії становить недостатньо міцний (крихкий) прошарок середнього класу в країні. Саме середній клас виступає соціальною базою демократичних перетворень у будь-якій країні. Хоча в опитуванні громадської думки [12] 44 % населення Латвії визначили свою приналежність до середнього класу, аналіз за критеріями відповідності до цього прошарку засвідчує відповідність йому значно меншого відсотка латвійців.

Перспективу латвійської демократії, на наше переконання, сильно ускладнюють деструктивні демографічні зміни, найперше – стрімке скорочення молоді в структурі населення. На початок 2019 року в Латвії проживало вдвічі менше осіб 18–24 років, ніж у 1991 році [13]. Країна займає одну з найгірших позицій в

ЄС за чисельністю молоді. За оцінками Євростату, у 2040 році половина населення Латвії буде старшою 50 років. Окрім цього зменшується загальна чисельність населення країни; тільки від 2010 року вона скоротилася на близько 225 тис. осіб.

Останніми роками в Латвії виникли нові конфлікти в площині ідентичності. Від питань, пов'язаних із російськомовною меншиною та негромадянами, вони змістили акценти на питання про місце неоліберальних і національно-консервативних цінностей у латвійській спільноті. Прикладами слугують проблеми ратифікації Стамбульської конвенції (Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами) та Глобального пакту про міграцію.

Щодо ратифікації Стамбульської конвенції, то національно-консервативні політичні сили Латвії виступили проти цього. Представлені в парламенті Латвії політичні партії наразі не дійшли згоди щодо ратифікації цього документа. Ратифікацію підтримує коаліційне об'єднання «Розвиток/За!» та альянс «Нова єдність». На позицію інших парламентських партій сильний вплив має авторитетний у Латвії інститут церкви, який займає рішучу позицію проти окремих положень Стамбульської конвенції. Ратифікацію конвенції розглядали як загрозову й низка високопосадовців, наприклад, таку позицію озвучував ексміністр юстиції Д. Расначс. Питання ратифікації Стамбульської конвенції розділило навіть науковців Латвійської академії наук, які не зуміли випрацювати єдину наукову позицію [14].

Зауважимо, що Латвія є не єдиною країною ЄС, яка дискутує щодо ратифікації Стамбульської конвенції. Сім держав наразі не підтримали її: Болгарія, Литва, Словаччина, Угорщина та ін.; з країн Балтії лише Естонія пройшла законодавчу процедуру ратифікації. Критики ратифікації Стамбульської конвенції Латвією перебувають на позиції, що: 1) цей акт включає неприйнятні з консервативних позицій прозахідні ліберальні правові норми, які дисонують із традиційними для Латвії сімейними цінностями; 2) абсолютна більшість (понад 80 %) норм конвенції вже закріплені в інших чинних актах Латвії.

Відзначимо, що ратифікація Стамбульської конвенції вкрай важлива для ліберальної демократизації Латвії, адже в цій кра-

їні домашнє насильство, насильство щодо жінок зустрічається значно частіше, ніж у середньому по ЄС. Водночас у латвійському законодавстві залишаються прогалини, які перешкоджають жертвам домашнього насилля захиститися та притягнути винних до відповідальності.

Ще однією гострою лінією розлому в Латвії виступила відмова ратифікувати Глобальний пакт про міграцію (2018). 06.12.2018 р. Сейм Латвії не підтримав підписання цього документа. Водночас парламенти Естонії та Литви проголосували на підтримку пакту. Латвія ж є в групі країн, які наполягають на суверенному праві здійснювати міграційну політику. Зауважимо, що активна участь Латвії у пом'якшенні міграційної кризи не була підтримана ні на рівні влади, ні на рівні громадськості.

Коли міграційна криза у Європі лише почала загострюватися, опитування громадської думки зафіксували, що понад $\frac{3}{4}$ мешканців Риги не схвалили прийняття біженців за квотами ЄС [15]. Це при тому, що в докризовий період (зокрема, 1998–2014 рр.) країна лише 63 особам надала статус біженця. Наприкінці 2015 року Латвія на вимогу ЄС погодилася прийняти 531 шукача притулку, однак не виконала зобов'язання в повному обсязі (прийняла 374 особи), а також не доклала належних зусиль для їх інтеграції, подолання упереджень, ксенофобії тощо. Як і в випадку з іншими країнами Балтії, мігранти, скеровані в Латвію за квотами ЄС, зазнали сильного відчуження та бідності, їм надавалася недостатня підтримка від держави для задоволення навіть вітальних потреб, а відтак абсолютна їх більшість намагалася після набуття статусу біженця якнайшвидше змінити країну проживання. Результати опитувань громадської думки останніх років засвідчують: найбільші побоювання латвійців стосуються саме біженців та терористичних загроз, і видається, що на рівні інституту держави не докладаються зусилля для розвіювання необґрунтованих страхів, подолання упереджень.

Інститут виборів, як один із найважливіших інститутів демократії, в Латвії загалом відповідає стандартам ЄС. Останні національні та місцеві вибори, а також вибори до Європарламенту не супроводжувалися серйозними порушеннями. Однак ця позитивна характеристика потребує перевірки на стійкість, адже ще попередні парламентські вибори (2014 р.) супрово-

джувалися судовими процесами, спричиненими недоброчесністю кандидатів. Наразі наявні застереження в частині рівного доступу суб'єктів виборчого процесу до засобів масової інформації. Право власності на окремі медіа не є прозорим та існують проблеми щодо прихованої політичної реклами («джинси»), яка порушує засади чесної журналістики та слугує нечесним або/і популістським політикам. Наприклад, видання «Dienas Bizness» активно підтримувало партію «Кому належить держава?».

Офіційних обмежень щодо права на об'єднання та мирні зібрання в Латвії немає, однак влада часто вдавалася до перешкоджання проведенню окремих публічних заходів, особливо організованих сексуальними меншинами. Зауважимо, що увесь комплекс питань, пов'язаних з правами латвійської ЛГБТІ-спільноти, є дуже чутливим і має проблеми в частині толерантності. Ще у 2005 році парламент Латвії прийняв поправку до конституції (ст. 110), що визначає шлюб саме як союз чоловіка та жінки. Ця поправка має сильну політичну та суспільну підтримку, і навряд чи буде скасована найближчим часом.

На якість демократії негативно впливає слабкість литовського громадянського суспільства: чисельність НУО є незначною, кількість членів у них невелика, а фінансова підтримка – недостатня для належного функціонування. Навіть така важлива організація, як латвійське відділення міжнародної антикорупційної організації Transparency International Delna, постійно стикається з проблемою нестачі фінансування для реалізації значущих для держави та суспільства проектів.

Кейс Латвії доводить: якщо зміни в політичній системі здатні відбутися доволі швидко, то цінності видозмінюється дуже повільно. Тридцять років тому почалася модернізація латвійської політичної системи, однак за цей час не відбулася ротація цінностей, все ще міцно укорінені рудименти попередньої недемократичної політичної культури, які не відповідні ціннісній парадигмі ЄС.

Поступу ліберально-демократичних перетворень у латвійському суспільстві перешкоджає низький рівень взаємної довіри, незрілий соціальний капітал, висока недовіра до влади тощо. Популярності популістів у Латвії, зміцненню антиелітарних настроїв у суспільстві сприяє топ-корупція та фактична безкар-

ність високопосадовців. Для Латвії характерні роздрібненість і слабкість політичних партій, усіх інститутів громадянського суспільства, загальна недовіра населення державним інституціям. Відтак, на наше переконання, хоч у період підготовки до вступу до ЄС Латвія досягла значних успіхів у ліберально-демократичних трансформаціях, однак від 2004 року не відбулося помітного поступу цієї країни в частині демократизації та навіть намітилася стагнація, а в окремих питаннях — очевидний регрес.

1. Autocratization Surges – Resistance Grows. Democracy Report 2020. Gothenburg: V-Dem Institute, University of Gothenburg, 2020. 2. The EIU Democracy Index 2019. URL: <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>. 3. Ramanes I., Rozenvalds J. (Eds.) (2009). Cik demokrātiska ir Latvija. Demokrātijas monitorings, 2005–2007. Stratēģiskās Analīzes Komisija. 4. Rozenvalds J. (Ed.) Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits, 2005–2014. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 5. Там само. С. 16. 6. Макаренко Б. И. Двадцать семи лет спустя: есть ли посткоммунистические государства? *Полития*. 2019. № 1 (92). С. 103. 7. Higgins A. Populist Wave Hits Latvia, Lifting Pro-Russia Party in Election. *The New York Times*. 2018. 7 Oct. 8. Latvijas iedzīvotājiem arvien svarīgāka kļūst saliedētība URL: <https://www.kantar.lv/latvijas-iedzivotajiem-arvien-svarigaka-klust-saliedetiba/> (дата звернення: 26.04.2020). 9. Rungule R., Seņkāne S. Latvijas iedzīvotāju vērtības pēc Eiropas. Sociālā pētījuma datiem. In: Zinātniskās konferences tēzes (Rīga, 2016 g. 17-18 martā). Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2016. P. 274. 10. Standard Eurobarometer 92 URL: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/ yearFrom/1974/yearTo/2019/surveyKy/2255>. 11. Democracy Facing Global Challenges. V-Dem Annual Democracy. Gothenburg: University of Gothenburg, 2019. P. 34. 12. Helmane I., Dambe A. Vidusslānis Latvijā ir trausls. URL: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/313558-vidusslani-s-latvija-ir-trausls-2020>. 13. Jaunieši Latvijā. URL: file:///D:/Media/Downloads/_sites_default_files_publication_2019-10_Jauniesi_%2520Latvija_%252819_00%2529_LV.pdf. 14. Stambulas konvencija sašķēlusi Latvijas zinātniekus. URL: <https://skaties.lv/zinas/latvija/sabiedriba/stambulas-konvencija-saskelusi-latvijas-zinatniekus/>. 15. UN High Commissioner for Refugees, Volunteers tackle prejudice against refugees in Latvia. URL: <https://www.refworld.org/docid/5698161118fe.html>.

References

1. Autocratization Surges – Resistance Grows. Democracy Report 2020. Gothenburg: V-Dem Institute, University of Gothenburg, 2020. 2. The EIU Democracy Index 2019. URL: <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>. 3. Ramanes I., Rozenvalds J. (Eds.) (2009). Cik demokrātiska ir Latvija. Demokrātijas monitorings, 2005–2007. Stratēģiskās Analīzes Komisija. 4. Rozenvalds J. (Ed.) Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits, 2005–

2014. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 5. Tam samo. S. 16.

6. Makarenko B. I. Dvadstāt semi let spustya: est li postkomunisticheskie gosudarstva? *Politiya*. 2019. № 1 (92). S. 103.

7. Higgins A. Populist Wave Hits Latvia, Lifting Pro-Russia Party in Election. *The New York Times*. 2018. 7 Oct.

8. Latvijas iedzīvotājiem arvien svarīgāka kļūst saliedētība URL: <https://www.kantar.lv/latvijas-iedzivotajiem-arvien-svarigaka-klust-saliedetiba/>.

9. Rungule R., Seņkāne S. Latvijas iedzīvotāju vērtības pēc Eiropas. Sociālā pētījuma datiem. In: Zinātniskās konferences tēzes (Rīga, 2016 g. 17-18 martā). Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2016. P. 274. 10. Standard Eurobarometer 92 URL: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1974/yearTo/2019/surveyKy/2255>.

11. Democracy Facing Global Challenges. V-Dem Annual Democracy. Gothenburg: University of Gothenburg, 2019. P. 34.

12. Helmane I., Dambē A. Vidusslānis Latvijā ir trausls. URL: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/313558-vidusslani-s-latvija-ir-trausls-2020>.

13. Jaunieši Latvijā. URL: file:///D:/Media/Downloads/sites/default/files/publication_2019-10_Jauniesi_%2520Latvija_%252819_00%2529_LV.pdf.

14. Stambulas konvencija sašķēlusi Latvijas zinātniekus. URL: <https://skaties.lv/zinas/latvija/sabiedriba/stambulas-konvencija-saskelusi-latvijas-zinatniekus/>.

15. UN High Commissioner for Refugees, Volunteers tackle prejudice against refugees in Latvia. URL: <https://www.refworld.org/docid/5698161118fe.html>.

Kokoriev Oleksii. Slowing down of liberal-democratic transformations in Latvia: institutional and value dimensions

The reasons for the slowdown of liberal-democratic transformations and the deterioration of the quality of democracy after 2004 are investigated. The case of Latvia has shown that, despite rapid institutional changes in post-totalitarian countries, values are changing very slowly and this is one of the reasons for the current significant defects in democracy. It is argued that the achievement of sustainable progress in the liberal-democratic transformations of Latvia is hindered by low mutual trust, immaturity of social capital, high distrust of the population in political institutions, etc.

Emphasis has been placed on the emergence of new identity conflicts in Latvia in recent years. From issues related to the Russian-speaking minority and stateless persons, the emphasis shifted to the place of neo-liberal and national-conservative values in Latvian society. Examples are the problems of ratification of the Istanbul Convention and the Global Compact on Migration.

It is noted that the popularity of populists in Latvia, the strengthening of anti-elite sentiment in society contributes to top corruption and the actual impunity of high-ranking officials. The characteristics of Latvia are the fragmentation and weakness of political parties, all civil society institutions, and the general distrust of the population in state institutions. It is concluded that although in the period of preparation for EU accession Latvia has made significant progress in liberal-democratic transformations, since 2004 there has been no significant progress in democratization and even stagnation, and in some issues there is regression.

Key words: liberal democracy, quality of democracy, defects of democracy.